

Arkiivaáššennr. 24/127

<u>Ášši</u>	<u>Gos</u>	<u>Goas</u>
008/24	Sámediggeráđdi – dievasčoahkkináššit	23.01.2024-25.01.2024
012/24	Sámedikki dievasčoahkkin	05.03.2024-08.03.2024
003/24	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	20.02.2024-23.02.2024

Duohtavuohhta ja soabadeapmi - Ealáhusat

Áššeovddideapmi

Árvvoštallan

Sámediggeráđi mearrádusárvalus

Sámediggi oaivvilda ahte Duohtavuohđa- ja seanadankommišuvnna raporta čujuha ja duođašta muhtun dáruiduhttinpolitihka vahágiid sámi ealáhusaide ja ealáhusdoaimmaheapmái. Raportta 26.9 kapihttalis čujuhuvvo iešgudet doaimbajuide maiguin sáhtášii njulget dáruiduhttima vahágiid. Ealáhusas ii leat sierra oassi, muhto mángga doaimbajiu siskkildit sámi ealáhusaid.

Sámediggi muittuha ahte stáhtas lea ovddasvástádus bisuhit sámi ássama árbevirolaš ássanguovlluin. Girjás ja mánggabealat ealáhuseallin lea okta eavttuin bisuhit ássama.

Kommišuvnna doaimbajioevttohusat:

Kommišuvdna evttoha nai nannet ekonomalaš rámmaid sámi, kvena ja vuovdesuoma kulturealáhusaide ja -

ásahusaide.

Sámediggi lea ovtta oaivilis kommišuvnnain das ahte sámi kulturealáhusat ja -ásahusat dárbbášit nannoset rámmaid. Sámediggi deattuha ahte sámi ásahushuksen lea hui nuorra, ja ahte muhtun guovlluin eai gávdno sámi ásahusat. Sámediggi oaivvilda ahte lea kvenaid/norggasuoymelaččaid ja vuovdesuoymelaččaid duohken iežaset dárbbuid defineret.

Kommišuvdna ávžžuha kártet opmodat- ja geavahanvuoigatvuođaid guovlluin Finnmarkku/Finmarkku/Finmarkku olggobealde álbmotrievtti vuođul. Dát ferte siskkildit vuoigatvuođa boazoguohtumiidda olggobealde otná orohagaid ja nationála minoritehtaid geavahanvuoigatvuođaid oamasteami ja áiggiid čađa geavaheami vuođul. Kommišuvdna dadjá ahte lea erenoamáš deatalaš lullisámi boazodollui ahte dát vuoigatvuođat čilgejuvvojit.

Sámediggi doarju kommišuvnna doaibmaevttohusaid. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkinnáššis - Konfliktta eastadeapmi.

Kommišuvdna čujuha NAČ 2007:ii: 13 Ođđa sámeriekti ja NÁČ 2008: 5 Guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmarkku olggobealde ja ávžžuha čuovvulit dáid čielggademiid evttohusaid.

Sámediggi doarju dán. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkinnáššis - Konfliktta eastadeapmi.

Viidáset Sámediggi ávžžuha ahte Stuuradiggi, Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid vuođul sápmelaččaid ektui álgoálbmogin, ráđđehusa čielggadit sámi vuoigatvuođa ávkkástallat mariidna resurssaid olles sámi árbevirolaš ássanguovllus. Sámediggi eaktuda ahte dát bargu dahkkojuvvo lagas ovttasbarggus Sámedikkiin. Viidáset háliida Sámediggi ahte olles sámi guovllu álbmoga vuoigatvuođat mariidna resurssaide dohkkehuvvojit ja nannejuvvojit lágain.

Kommišuvdna evttoha ollislaš geahčadeami boazodoalu areáladilis ja dan mearkkašumis sámi kultuvrii. Kommišuvdna oaivvilda ahte iešguđet areálasabahkkemiid viidodat boazoguohtuiguin dagaha ahte lea dárbbášlaš ollislaš čat árvoštallat boazodoalu areáladili ja kulturguoddi rolla, erenoamážit Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid vuođul.

Sámediggi lea ovtta oaivilis kommišuvnnain ja doarju dán čuoggá. Sámediggi fuomášahtta ahte eatnat areálasabahkemat boazodoalu luondduvuođosii dagahit earret eará ahte šaddet unnit guohtumat, guotetbáikkid ja johtingeainnut giddejuvvojit. Dát oktan dađistaga lassáneaddji dálkkádatrievdamiiguin, mat dávjjit mielddisbuktet garra dálkkiid, ferte guorahallat dárkileappot. Boazodoallu olámuttos eatnamiid massiid ferte geahččat stuorát oktavuodas vai oazžu oppalaš gova das man ollu noađuheapmi boazodollui lea. Ferte árvoštallat sihke daid noađuhemiid mat leat fysalaččat, psykalaččat, ekonomalaččat ja mat čuhcet guoskevaš beliid bearrašiidda. Sámediggi bivdá maiddá ahte eiseváldiin leat buorit geargusvuođaplánat váttis áigodagaide dálkkádatrievdamiid geažil.

Sámediggi oaivvilda ahte maiddá ferte geahčadit mearrasámi guolástusa areáladili, ja eanadoalu ja meahci mearkkašumi sámi kultuvrii.

Kommišuvdna ávžžuha boazodoallohálldahusa eambo geavahit sámegeiela bargo- ja hálddašangiellan.

Sámediggi doarju kommišuvnna dán oktavuodas.

Sámedikki doaibmabidjoevttohus:

Sámediggi bivdá ahte nammaduvvo lánvegegoddi mii galgá kártet makkár ekonomalaš váikkuhusat dáruiduhttinpolitihkas ja vearrivuodas leat leamaš sámi álbmogii. Viidáset lea dárbu erenoamáš ángiruššamiin mearrasámi guovlluin, gádjun dihte manjimus bázahusa mearrasámi kultuvrras. Erenoamážit lea dárbu árvoštallat movt guolástanealáhusa sámi guovlluin sáhtta sihkkarastit boahpteáigái.

Sámediggi háliida ollislaš čat geahčadit boazodoallolága, ja lea duhtavaš go Ráđđehus lea álggahan dán

barggu. Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin lea deaŋaleamos vuodđun dasa ahte boazodoallu sáhtá joatkit ealáhussan. Danne ferte eananmassima gáržžidit, ja boahhteáiggi bieggafápmohuksemaht sámi guovlluin fertejit vuhtiiváldit boazodoalu. Fovsen-áŋŋi meannuduvvo dievasčoahkkináŋŋis 4. Oasis - Riidoeastadeapmi.

Sámediggi čujuha sámiid iešmearridanvuoigatvuhtii ja erenoamážit boazodoalus lea dehálaš ahte iešmearrideapmi ovddiduvvo ja doahttaluvvo. Sámedikkis lea odne unnán váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkkii. Eanet iešmearrideapmi mearkkaša ahte Sámediggái addojuvvo mealgat stuorát váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkas ja danne nai boazodoalu hálddašeamis. Danne bivdá Sámediggi ahte dálá boazodoallolága geahčadeapmi čuovvuluvvo almmolaš boazodoallohálddašeami guorahallamiin ja dan oktavuodas maiddá mo sámiid iešmearridanvuoigatvuoda sáhtá fuolahit.

Sámediggi eaktuda ahte stáhta boraspirepolitihka ja dan gulli boraspirehálddašeapmi hábmejuvvo nu ahte boraspiret unnimus lági mielde vahágahttet sámi guodohanealáhusaid. Dat maiddá eaktuda ahte álbmotrievttálaš mearrádušat álgoálbmogiid birra galget sajáidduhttet boraspirepolitihkkii ja -hálddašeapmái. Guohtonealáhusaid ja boraspireid vásáhusvuodot árbediehtu ferte čohkkejuvvo ja vuogáidathttojuvvo nu ahte dat sáhtá leat vuodđun boahhtevaš boraspirehálddašeapmái. Viidásat bivdá Sámediggi ahte máddodatmihtut ođđasis árvvoštallojuvvojit ja ahte fertejit mearriduvvo ođđa máddodatmihtut mat leat vuollelis go dálá mihtut.

Sámediggi áigu čujuhit ON álgoálbmotjulggaštussii dárbbášlašvuoda birra go guoská álgoálbmogiid biebmosihkarvuhtii ja nana biebmoárbevieruid fuolaheapmái. Sámediggi árvvoštallá sámi borramušvuoigadagaid dehálaš boahhtevaš strategiijan buoridan dihtii iešbirgejumi, lasihit borramušgálvosihkarvuoda ja lasihit barggolašvuoda sámi guovlluin. Danne ávžžuha Sámediggi ahte áddejupmi álgoálbmogiid biebmosystemaid birra ja daid mearkkašupmi váldojuvvo mielde stáhta boahhtevaš biebmoálbmopolitihkkii. Guovddáš strategiija dán barggus berre leat ovddidit sámi gievkkana árbevirolaš borramuša ja borramuškultuvrra skuvllas ja oahpahusas.

Sámediggi lea dán áŋŋis čujuhan eanadoalu mearkkašupmái sámi guovlluin ja dan unnideapmái mii lea dáhpáhuvan muhtin sámi guovlluin. Vai sáhtá váldit vára kultuvrras ja árbevieruin mat čatnasit sámi eanadollui, de dárbbášuvvo ođđasishuksenprográmma mii váldá atnui resurssaid ja sihkkarastá boahhteáiggi biebmosihkarvuoda sámi guovlluin. Danne bivdá Sámediggi ahte sámi guovlluin eanadoallu vuoruhuvvo nátionála eanadoallopolitihkas ja ahte Sámediggái addojuvvo árjjaleabbo rolla eaktobiddjin nátionála eanadoallopolitihkas.

Sámediggi čujuha dasa ahte sisaboadut ja resurssat historjjá čađa leat sirdojuvvon eret sámi guovlluin ja dagahan dan ahte resursavuodđu ja kapitála mii lea fidnemis sámi guovlluin lea ollu unnit go dat mii livččii galgan leat. Sámi servodat ferte oažžut eanet kapitála ovddidandoaimmaide. Dan sáhtá dahkat earret eará sámi investerenfoandda ásaheamiin. Sámediggi eaktuda ahte sámi servodat ieš hálddaša dán kapitála.

Sámediggi eaktuda ahte nátionála ja stuorra váikkuhangaskaomiid aktevrrat nugo Innovašuvdna Norga, SIVA ja Dutkanráđđi váldet ovddasvástádusa ja ovddidit váikkuhangaskaomiid ja strategiijaid mat leat buorebut heivehuvvon sámi guovlluin ealáhuseallimii.

Sámediggi čujuha dasa ahte dáruiduhttinproseassa lea dagahan ahte ollu sápmelaččat leat massán iežaset identitehta, giela ja árbevieruid mii fas lea addán heajut vuoddu ealáhushutkamii, ođđaásahemiide ja ealáhusovddideapmái. Dát guoská erenoamážit hutkás ealáhusaide ja sámi mátkeealáhussii mii gáibida kultuvrralaš oadjebasvuoda aktevrraid gaskkas. Sámediggi ávžžuha ahte álggahuvvo sierra ealáhushutkanprográmma ovtta ealáhusgárddiiguin hukset viidábut ealáhus- ja barggolašvuoda vuoddu.

Sámediggi čujuha ahte ollu sámi ealáhusat leat rájiiidrasttideaddjit, nugo erenoamážit sámi biebmu, hutkás ealáhusat, sámi mátkeealáhus, sámi hábmen ja duodji. Sámediggi ávžžuha ahte dát váldojuvvo ovdan davviriikkalaš orgánain maid dat gullet ja vuoruhit oktasaš strategiijat dáid ealáhusaid ovddideapmái visotsámi dásis. Duoji goziheapmi ja ovddideapmi lea deaŋalaš visotsámi perspektiivvas ja dákkár strategiijaiguin berre danne bargat eanet. Sámediggi áigu čájehit dan barggu mii dahkko Sámi Made- ja Sámi Duodjemearkkaiguin. Sámedikki mielas lea buorre álgu álggahit stuorát ja viidát barggu sámi gálvomearkkaiguin nátionála ja riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas, masa gullá sihke sámi hábmen, sámi mátkeealáhus ja sámi borramuš.

Sámediggi áigu deattuhit sámi kulturásahusaid mearkkašumi sámi ealáhusaid ovddideamis nugo hutkás ealáhusaid, sámi mátkkoštusealáhusaid, duojis ja designas. Dárbu lea mearredidolaččat nannet ásaheamiid

sihkkarastin dihtii hutkás ealáhusaide fierpmádagaid, mas mihttomearrin leat mánggabealat ja eallinnávccalaš ealáhusat leat sámi árbevirolaš guovlluin.

Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ásahit rádjerasttideaddji, báikkálaš ja ollislaš hálddašeami Deanočázádaga máddodagain. Earret eará ásahit sierra fágalaš rádi árbedieđu ja giela suodjaleapmái mii čatnasa bivdui Deanočázádagas, ja nannet daid ásahusaid mat leat mielde sirdime árbedieđuid luossabivddu, luosa hálddašeami ja eará gullevaš šlájaid dáfus Deanočázádagas. Sámediggi čujuha ealli kultuvrii mii ain lea Deanočázádagas mas báikegotti olbmot leat hálddašan čázádaga buori vuogi mielde ja rivttes rámmaeavttuiguin sáhttet boahttevaš buolvvat dan dahkat ain.

Sámediggi čujuha proseassaide mat leat jođus mat gusket meahcásteapmái: Mohtorjohtalusláhkalávdegoddi, fuođđolága ođasmahttin, luonddušiehtadusa nationála implementeren ja Sámedikki iežas bargu borramušvuogádagain. Kommišuvdna ii árvalan makkárge doaimbajuid meahcásteami várás. Sámediggi áigu čuovvulit dáid proseassaid, ja buktit doaimbajuid meahcásteapmái.

Sámediggeráđdi – dievasčoahkkináššit - 008/24

SRD - mearrádus:

Sámediggeráđi mearrádusárvalus

Sámediggi oaivvilda ahte Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta čujuha ja duođašta muhtun dáruiduhttinpolitihka vahágiid sámi ealáhusaide ja ealáhusdoaimmaheapmái. Raportta 26.9 kapihttalis čujuhuvvo iešguđet doaimbajuide maiguin sáhtášii njulget dáruiduhttima vahágiid. Ealáhusas ii leat sierra oassi, muhto mángga doaimbajuju siskkildit sámi ealáhusaid.

Sámediggi muittuha ahte stáhtas lea ovddasvástádus bisuhit sámi ássama árbevirolaš ássanguovlluin. Girjás ja mánggabealat ealáhuseallin lea okta eavttuin bisuhit ássama.

Kommišuvnna doaimbajoevttohusat:

Kommišuvdna evttoha nai nannet ekonomalaš rámmaid sámi, kvena ja vuovdesuoma kulturealáhusaide ja -ásahusaide.

Sámediggi lea ovtta oaivilis kommišuvnnain das ahte sámi kulturealáhusat ja -ásahusat dárbbášit nannoset rámmaid. Sámediggi deattuha ahte sámi ásahushuksen lea hui nuorra, ja ahte muhtun guovlluin eai gávdno sámi ásahusat. Sámediggi oaivvilda ahte lea kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid duohen iežaset dárbbuid defineret.

Kommišuvdna ávžžuha kártet opmodat- ja geavahanvuoigatvuođaid guovlluin Finnmárku/Finmark/Finmarkku olggobealde álbmotrievtti vuodul. Dát ferte siskkildit vuoigatvuođa boazoguhtumiidda olggobealde otná orohagaid ja nationála minoritehtaid geavahanvuoigatvuođaid oamasteami ja áiggiid čađa geavaheami vuodul. Kommišuvdna dadjá ahte lea erenoamáš deatálaš lullisámi boazodollui ahte dát vuoigatvuođat čilgejuvvojit.

Sámediggi doarju kommišuvnna doaimmaevttohusaid. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkináššis - Konfliktta eastadeapmi.

Kommišuvdna čujuha NAČ 2007:ii: 13 Ođđa sámeriekti ja NÁČ 2008: 5 Guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárku olggobealde ja ávžžuha čuovvulit dáid čielggademiid evttohusaid.

Sámediggi doarju dán. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkináššis - Konfliktta eastadeapmi.

Viidáset Sámediggi ávžžuha ahte Stuoradiggi, Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid vuodul sápmelaččaid ektui álgoálbmogin, ráđđehusa čielggadit sámi vuoigatvuoda ávkkástallat mariidna resurssaid olles sámi árbevirolaš ássanguovllus. Sámediggi eaktuda ahte dát bargu dahkkojuvvo lagas ovttasbarggus Sámedikkiin. Viidáset háliida Sámediggi ahte olles sámi guovllu álbmoga vuoigatvuodát mariidna resurssaide dohkkehuvvojit ja nannejuvvojit lágain.

Kommišuvdna evttoha ollislaš geahčadeami boazodoalu areáladilis ja dan mearkkašumis sámi kultuvrii. Kommišuvdna oaivvilda ahte iešguđet areálasisabahkkemiid viidodat boazoguovlluin dagaha ahte lea dárbbaslaš ollislaččat árvvoštallat boazodoalu areáladili ja kulturguoddi rolla, erenoamážit Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid vuodul.

Sámediggi lea ovtta oaivilis kommišuvnnain ja doarju dán čuoggá. Sámediggi fuomášahtta ahte eatnat areálasisabahkemat boazodoalu luondduvuđosii dagahit earret eará ahte šaddet unnit guohtumat, guottetbáikkid ja johtingeainnut giddejuvvojit. Dát oktan dađistaga lassáneaddji dálkkádatrievdamiiguin, mat dávjjit mielddisbuktet garra dálkkiid, ferte guorahallat dárkileappot. Boazodoallu olámuttos eatnamiid massiid ferte geahččat stuorát oktavuodas vai oazžu oppalaš gova das man ollu noađuheapmi boazodollui lea. Ferte árvvoštallat sihke daid noađuhemiid mat leat fysalaččat, psykalaččat, ekonomalaččat ja mat čuhcet guoskevaš beliid bearrašiidda. Sámediggi bivdá maiddá ahte eiseváldiin leat buorit gearggusvuodaplánat váttis áigodagaide dálkkádatrievdamiid geažil.

Sámediggi oaivvilda ahte maiddá ferte geahčadit mearrasámi guolástusa areáladili, ja eanadoalu ja meahci mearkkašumi sámi kultuvrii.

Kommišuvdna ávžžuha boazodoallohálldahusa eambo geavahit sámegeiela bargo- ja hálddašangiellan.

Sámediggi doarju kommišuvnna dán oktavuodas.

Sámedikki doaimbidjoevttohus:

Sámediggi bivdá ahte nammaduvvo lávdegoddi mii galgá kártet makkár ekonomalaš váikkuhusat dáruiduhttinpolitihkas ja vearrivuodas leat leamaš sámi álbmogii. Viidáset lea dárbu erenoamáš ángiruššamiin mearrasámi guovlluin, gádjun dihte manjimus bázahusa mearrasámi kultuvrras. Erenoamážit lea dárbu árvvoštallat movt guolástanealáhusa sámi guovlluin sáhtta sihkkarastit boahtteáigái.

Sámediggi háliida ollislaččat geahčadit boazodoallolága, ja lea duhtavaš go Ráđđehus lea álggahan dán barggu. Boazodoalu areálavuodu sihkkarastin lea deataleamos vuodđun dasa ahte boazodoallu sáhtta joatkit ealáhussan. Danne ferte eananmassima gáržžidit, ja boahtteáiggi bieggafápmohuksema sámi guovlluin fertejit vuhtiiváldit boazodoalu. Fovsen-ášši meannuduvvo dievasčoahkkináššis 4. Oasis - Riidoeastadeapmi.

Sámediggi čujuha sámiid iešmearridanvuoigatvuhtii ja erenoamážit boazodoalus lea dehálaš ahte iešmearrideapmi ovddiduvvo ja doahttaluvvo. Sámedikkis lea odne unnán váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkkii. Eanet iešmearrideapmi mearkkaša ahte Sámediggái addojuvvo mealgat stuorát váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkas ja danne nai boazodoalu hálddašeamis. Danne bivdá Sámediggi ahte dálá boazodoallolága geahčadeapmi čuovvuluvvo almmolaš boazodoallohálldašeami guorahallamiin ja dan oktavuodas maiddá mo sámiid iešmearridanvuoigatvuoda sáhtta fuolahit.

Sámediggi eaktuda ahte stáhta boraspirepolitihka ja dan gulli boraspirehálldašeapmi hábmejuvvo nu ahte boraspiret unnimus lági mielde vahágahttet sámi guodohanealáhusaid. Dat maiddá eaktuda ahte álbmotrievttálaš mearrádušat álgoálbmogiid birra galget sajáidduhttot boraspirepolitihkkii ja -hálldašeapmái. Guohtonealáhusaid ja boraspireid vásáhusvuodot árbediehtu ferte čohkkejuvvo ja vuogáidatjuvvo nu ahte dat sáhtta leat vuodđun boahttevaš boraspirehálldašeapmái. Viidáset bivdá Sámediggi ahte máddodatmihtut ođđasis árvvoštallojuvvojit ja ahte fertejit mearriduvvo ođđa máddodatmihtut mat leat vuolles go dálá mihtut.

Sámediggi áigu čujuhit ON álgoálbmotjulggastussii dárbbaslašvuoda birra go guoská álgoálbmogiid biebmosihkarvuhtii ja nana biebmoárbevieruid fuolaheapmái. Sámediggi árvvoštallá sámi borramušvuogadagaid

dehálaš boahttevaš strategiijan buoridan dihtii iešbirgejumi, lasihit borramušgálvosihkarvuoda ja lasihit barggolašvuoda sámi guovlluin. Danne ávžžuha Sámediggi ahte áddejupmi álgoálbmogiid biebmossystemaid birra ja daid mearkkašupmi váldojuvvo mielde stáhta boahttevaš biebmopolitihkkii. Guovddáš strategiija dán barggus berre leat ovddidit sámi gievkana árbevirolaš borramuša ja borramuškultuvrra skuvllas ja oahpahusas.

Sámediggi lea dán áššis čujuhan eanadoalu mearkkašupmái sámi guovlluin ja dan unnideapmái mii lea dáhpáhuvván muhtin sámi guovlluin. Vai sáhtá váldit vára kultuvrras ja árbevieruin mat čatnasit sámi eanadollui, de dárbbasuvvo odđasishuksenprográmma mii váldá atnui resurssaid ja sihkarastá boahtteáiggi biebmossihkarvuoda sámi guovlluin. Danne bivdá Sámediggi ahte sámi guovlluin eanadoallu vuoruhuvvo nátionála eanadoallopoltihkas ja ahte Sámediggái addojuvvo árrjaleabbo rolla eaktobiddjin nátionála eanadoallopoltihkas.

Sámediggi čujuha dasa ahte sisaboáđut ja resurssat historjjá čađa leat sirdojuvvon eret sámi guovlluin ja dagahan dan ahte resursavuoddu ja kapitála mii lea fidnemis sámi guovlluin lea ollu unnit go dat mii livččii galgan leat. Sámi servodat ferte oažžut eanet kapitála ovddidandoaimmaide. Dan sáhtá dahkat earret eará sámi investerenfoandda ásaheimiin. Sámediggi eaktuda ahte sámi servodat ieš hálldaša dán kapitála.

Sámediggi eaktuda ahte nátionála ja stuorra váikkuhangaskaomiid aktevrrat nugo Innovašuvdna Norga, SIVA ja Dutkanráđđi váldet ovddasvástádusa ja ovddidit váikkuhangaskaomiid ja strategiijaid mat leat buorebut heivehuvvon sámi guovlluin ealáhuseallimii.

Sámediggi čujuha dasa ahte dáruiduhttinproseassa lea dagahan ahte ollu sápmelaččat leat massán iežaset identitehta, giela ja árbevieruid mii fas lea addán heajut vuodu ealáhushutkamii, odđasasaheimiide ja ealáhusovddideapmái. Dát guoská erenoamážit hutkás ealáhusaide ja sámi mátkeealáhussii mii gáibida kultuvrralaš oadjebasvuoda aktevrraid gaskkas. Sámediggi ávžžuha ahte álggahuvvo sierra ealáhushutkanprográmma ovttas ealáhusgárdiiguin hukset viidábut ealáhus- ja barggolašvuoda vuodu.

Sámediggi čujuha ahte ollu sámi ealáhusat leat rájiiidrasttideaddjit, nugo erenoamážit sámi biebmui, hutkás ealáhusat, sámi mátkeealáhus, sámi hábmen ja duodji. Sámediggi ávžžuha ahte dát váldojuvvo ovdan davviriikkalaš orgánain maidda dat gullet ja vuoruhit oktasaš strategiijat dáid ealáhusaid ovddideapmái visotsámi dásis. Duoji goziheapmi ja ovddideapmi lea deađalaš visotsámi perspektiivvas ja dákkár strategiijaiguin berre danne bargat eanet. Sámediggi áigu čájehit dan barggu mii dahkko Sámi Made- ja Sámi Duodjemearkkaiguin. Sámedikki mielas lea buorre álgu álggahit stuorát ja viidát barggu sámi gálvomearkkaiguin nátionála ja riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas, masa gullá sihke sámi hábmen, sámi mátkeealáhus ja sámi borramuš.

Sámediggi áigu deattuhit sámi kulturásahusaid mearkkašumi sámi ealáhusaid ovddideamis nugo hutkás ealáhusaid, sámi mátkkoštusealáhusaid, duojs ja designas. Dárbu lea mearredidolaččat nannet ásaheimiid sihkarastin dihtii hutkás ealáhusaide fierpmádagaid, mas mihttomearrin leat mánggabealat ja eallinnávccalaš ealáhusat leat sámi árbevirolaš guovlluin.

Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ásaheimiid rádjerasttideaddji, báikkálaš ja ollislaš hálldašeami Deanočázadaga máddodagain. Earret eará ásaheimiid sierra fágalaš ráđi árbedieđu ja giela suodjaleapmái mii čatnasa bivdui Deanočázadagas, ja nannet daid ásaheimiid mat leat mielde sirdime árbedieđu luossabivdu, luosa hálldašeami ja eará gullelaš šlájaid dáfus Deanočázadagas. Sámediggi čujuha ealli kultuvrii mii ain lea Deanočázadagas mas báikegotti olbmot leat hálldašan čázadaga buori vuogi mielde ja rivttes rámmaevttuiguin sáhttet boahttevaš buolvvat dan dahkat ain.

Sámediggi čujuha proseassaide mat leat jodus mat gusket meahcásteapmái: Mohtorjohtalusláhkalávdegoddi, fuođdolága ođasmahttin, luondušiehtadusa nátionála implementeren ja Sámedikki iežas bargu borramušvuogádagain. Kommišuvdna ii árvalan makkárge doaimbajuid meahcásteami várás. Sámediggi áigu čuovvulit dáid proseassaid, ja buktit doaimbajuid meahcásteapmái.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 003/24

EKL - mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 003/24 Duohtavuohhta ja soabadeapmi - Ealáhusat. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Mearkkašumit

Mearkkašupmi 1

Mearkkašumi ovddidan Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Mathis Nilsen Eira, Sara Katrine Aleksandersen, Helén Storelv-Rabone, Henrik Olsen, Johttisápmelaččaid listu (JSL) John Mathis Utsi ja Bellodat sorjjasmeahttun áirras Jørn Are Gaski dorjot.

Dađibahábut lea sámi eanandoalu dáruiduhttin, historjá ja ávki uhccán čielggaduvvon duohtavuoda- ja seanadankommišuvvna raporttas.

Okta ovdamearka dáruiduhttimis lea sámi eanadoallu Lulli-Romssas ja Davit-Nordlánddas, mas lea historjá mii manná guhkás maŋos guvlui. Mánŋa dain áramus sápmelaččain, geat leat lohkkjuvvon Viestterállasa álbmotlohkamiin 1600-logus, leat čállojuvvon ahte sis leat mearra-dálut main boazodoallu, bivdu, guolásteapmi ja eanadoallu doaimmahuvvo lotnolasat. Sis lei oktasaš fuolkevuohhta nu go dat namuhuvvon rájiidrasttildeaddji boazodoallu. Sii náitaldeje bearrašiid siskkobealde ja ledje sierra siiddat fuolkevuoda vuodul. Lotnolasealáhusat leat praktiserejuvvon gitta loahpageahčái 1990-logu maid duohtavuoda- ja seanadankommišuvvna oaivvilda lea dáruiduhttima loahppa. Dán árbevieru mielde lea boahán ovdan árbevirolaš diehtu njuovvama, bivddu, guolásteami, čoaggima, huksenvieru ja giela birra. 70- ja 80-logu áigodagas loahpageahčen dan stuora riikkalaš nuppástusa bokte dáhpáhuvai rievdadus eanandoallopoltihkas mas lei beavttálmahttin sávaldat, servodagat čanastumit ja ovttaskaskultuvrralašvuoda fokus. Doarjjarievdademiiguin unniduvvui sámi eanadoalus gánnáhahttivuohhta mas lei iešbirgejupmi ja lotnolasealáhus ealáhusheivehanvuohki. Boađusin das lei ahte sii geat doaimmahedje sámi eanandoalu fertejedje juogo rievdadit bargguset dahje cealkit iežaset eret ja ohcat barggu eret sámi árbevirolaš ealáhusain. Rievdamat eanadoalus dáhpáhuvve maiddái giela ja kultuvra ektui, go sámi eanadoalus dávjá fertii leat oktavuohhta dáža báikegottiiguin, ja láhkamearrádusaid geažil, nugo eanavuovdinlága ja eará dáruiduhttinpolitihka geažil. Sámi eanadoallit geat nagodedje ceavzit sirdimis, leat lágaid geažil gillán mat leat kriminaliseren sámi eanadoalu, nu go árbevirolaš mearkumiid ja ruovttus njuovvamiid. Loahppaboadus lea leamaš ahte erenoamáš sámi eanandoallu lea ollásit duššaduvvon mas buot sámit geat barget eanandoaluin leat ožžon olles ealáhusa dáruiduhttojuvnot.

Sámi eanadoalus lea čiekŋalis kultuvrralaš mearkkašupmi ja lea deaŋalaš oassi sámi identitehtas. Lea sáhka dakkár ealáhusas mas háhká biepmu ja valljodaga, muhto maiddái seamma deaŋalaš lea eallinvuohki mii addá rámisvuoda ja gullevašvuoda eatnamiidda ja lundui. Dat addá maiddái vuodu sámi duodjái. Sámi eanandoallu fáttmasta mánggalágan eanandoallooaimmaid maid sámi servodagat leat doaimmahan čudiid jagiid. Dasa gullet iešguđegelágán eanandoallu ja šibitdoallu mat leat heivehuvvon dan guvlui gos doallu lea. Eanandoallu doaimmahuvvo oanehis šaddoáigodagas mángga sajis gos šaddovuodđu lea marginála, muhto dat lea maiddái heivehuvvon dálkkádahkii mas leat iešguđetlágán jahkodagat. Sámi eanandoallu mearkkaša dábálaččat eanandoalu ja šibitdoalu, ja maiddái gortniid, ruotnasiid ja urtasiid gilvima, muhto maiddái murjjiid ja eará ávkkálaš šattuid čohkkema. Dasa lassin lea bivdu ja guolásteapmi deaŋalaš. Sámi eanandoallu lea sihke giela, kultuvrra ja árvvuid gaskkusteaddji sámi servodagas. Dát lea ealli geavahus mii ii dušše seallut árbevieruid, muhto maiddái heive ođđaáiggi hástalusaid ja dárbuide, ja sihkarastá sámi eanandoallokultuvrra ja identitehta bisuheami.

Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte sámi eanadoallu ferte fuolahuvvot iežas kultuvrralaš mihtilmasvuodaiguin seamma láhkai go eará sámi ealáhusat ja háliidit bargat viidáseappot sámi eanadoalus bissu ceavzilis sámi kultuvrra. Lávdegotti eanetlohku ávžžuha ahte fáddá mii čatnasa sámi eanadoalu dáruiduhttimii boahá ovdan go

Sámediggi meannuda eanadoallošiehtadusa ja ahte viidáseappot njulget doaibmabijuid nannen dihtii sámi eanadoallovieruid ja giela mat lea čatnon árbevirolaš eanadollui. Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte árbevierut mat čatnasit sámi eanadollui fertejit duodaštuvvot oainnasmahttin dihte sámi eanadoalu kultuvrralaš dovdomearkkaid. Ovdamearkan sáhtá leat kulturmuittuid ja huksenárbevieruid duodašteapmi nugo godiid, suoidnestahkaid, eanangealláriid, áittiid, reaiduid, meahccegittiid ja oaffarbáikkiid oktavuodas mat leat čadnon sámi eanadolluide, giella ja fágacealkagat sámi eanadoallobirrasiin sámi báikenamat ja sámi eanadoallobirrasiid gullelaš johtingeainnut.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohusa ovddidan Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Mathis Nilsen Eira, Sara Katrine Aleksandersen, Helén Storelv-Rabone ja Henrik Olsen ja Johtisápmelaččaid listu (JSL) John Mathis Utsi dorjot.

Ollislaš evttohusat áššái.

Rievdadusevttohus "Sámedikki doaibmabidjoevttohusa" vuolde, teakstaossái 5:

Rievdaduvvo dás:

"Sámediggi áigu čujuhit ON julggaštussii álgoálbmotvuoigatvuodaid birra, álgoálbmotjulggaštusas álgoálbmogiid biebmosihkarvuhtii ja ceavzilis biebmo vieruid goziheami dárbbu birra."

Rievdaduvvo dása:

"Sámediggi čujuha ON julggaštussii álgoálbmotvuoigatvuodaid birra mii nanne vuoigatvuoda ahte álgoálbmogiin lea riekti eanaviidodagaide, guovlluide ja resurssaide, mii maiddá lea deatlaš álgoálbmogiid biebmosihkarvuhtii ja ceavzilis biebmo vieruid fuolaheapmái".

Rievdadusevttohus "Sámedikki doaibmabidjoevttohusa" vuolde. Dát bohtá olles 6. teakstaosi sadjái:

"Sámediggi lea dán áššis čujuhan sámi eanadoalu mearkkašupmái ja dan geahpedeapmái dáruiduhttima áiggis. Sámi eanandoalu heaittihettiin lea earret eará giella, kultuvrralaš gullelašvuoha ja iešbirgejupmi váldon eret. Sápmelaččain geain sámi eanandoallu lea leamaš dat manemus sámi kulturguoddi, leat massán vejolašvuoda dovddastit iežaset sápmelaččán. Áimmahuššat sámi eanandoalu ja árbevieruid mat gullet eanandollui de ii ábut kriminaliseret ruovttunjuovvama ja árbevirolaš bealljemearkuma. Dálá lága mielde ii sáhte njuovvat ruovttus ja addit birggu lobálaččat earáide earet iežas dálldollui, ii ge sáhte sáddet merkejuvvon ealliid njuovahakkii lobálaččat. Go stáhta lea bidjan deattu nuppástuhtit mono kultuvrii daiguin muddemiiguin maid dat buvttii, lea dát dagahan ahte sápmelaččaid árbediehtu eanandoalu birra lea šaddan geavatkeahhtá ja lea duvdán sápmelaččaid eret sin doaimmas. Dát lea mielddisbuktán ahte sámi giella, kultuvra, biebmo vierut ja borramušvuogádagat leat jávkan.

Sámediggi oaivvilda ahte láhkarietdadusat dárbbášuvvojit gozihan dihte sámi kultuvrralaš mihtilmasvuodaid eanadoalus ja addin dihte sámi eanadolluide biebmosihkarvuoda, earret eará lobálaš ruovttunjuovvama ja árbevirolaš mearkuma. Sámi eanandoallu lea leamaš smávvdálldoallun lotnolasat bivdduin ja guolástemiin vai sáhtá oazžut eanemus lági mielde borramušávkálašvuoda iežas ássanguovllus. Sámediggi oaivvilda ahte dát mihtilmasvuodát fertejit fuolahuvvot ja bivdá rievdadusaid eanadoalu doarjjaortnegiin vai smávvdálolaččán šaddá birgenvejolašvuoha dáinna ealáhusain."

Rievdadusevttohus "Sámedikki doaibmabidjoevttohusa" vuolde. Dát bohtá olles 12. teakstaosi sadjái:

"Luossa lea Deanuleagi johka- ja vuotnasámi kultuvrras deataleamos kultuvrralaš vuoddu. Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ásahit rádjerasttideaddji, ja ahte máddodagain lea reella báikkálaš ja ollislaš hálddašeapmi Deanočázadagas. Dás maiddá nannet daid ásahusaid mat leat mielde fievrrideamen sámi árbedieđuid luossabivddu, luossahálddašeami ja eará báikkálaš šlájaid birra Deanočázadagas. Sámediggi čujuha ealli kultuvrii mii ain lea Deanočázadagas. Báikegottiid olbmot leat hálddašan čázadaga buori vuogi mielde ja rivttes

rámmaevttuiguin, ja duohta iešmearrideami bokte sáhttet sii ain dahkat dan buolvvas bulvii. Johkasámi kultuvra ja giella lea garra deattu vuolde, ja mii odne lea geavatkeahhtá. ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra artihkal 27:s (SP27) čuoddju ahte stáhtat eai sáhte ovttage álbmoga gielddit áimmahuššat sin kultuvrra, nu ahte lea jáhkehahtti ahte okta vel olmmošvuoigatvuodarihkun lea dáhpáhuvvamin Deanočázadagas. Deanočázadaga historjjálaš bivddu hálddašeapmi ja vuoigatvuodat fertejit dohkkehuvvot. Ferte guorahallat mo Norgga eiseválddit leat nagodan hálddašit čázadaga nu ahte lea dagahan otná duođalaš nállelogu njiedjama. Sámiid iežaset álgoálbmotmáhttu, mii lea ovdánan duháhiid jagiid badjel, ferte leat vuodđun buot mearrádusaide bivddu birra."

Rievdadusevttohus "Sámedikki doaibmabidjoevttohus" vuolde. Boahtá olles manimus teakstabihtá (13 teakstabihtá) sadjái:

"Sámediggi čujuha dasa ahte kommišuvdnaraporta deattuha ahte Meahcásteapmi, sámi ávkkástallan ja luondduresurssaid hálddašeapmi, lea ássama vuodđun sámi guovlluin ja guovddáš sámi kulturguoddi. Raporta čujuha maidái dasa mo stáhta politihkka ja kolonialiseren lea váikkuhan sámi meahcásteapmái hui negatiivvalaččat. Lea dárbu vudolaččat geahčadit dan vuogi mii lea leamaš guhkit áiggi, mas sámi meahcásteapmi ii leat vuhtiváldojuvvon muddemiid ja láhkamearrádusaid oktavuodas. Fertejit čadahuvvot doaibmabijut oassin eiseválddiid kommišuvnna raportta čuovvoleamis seailluhan ja ovddidan dihtii meahcásteami ja sámi meahccealáhusaid. Resurssaid ja guovlluid geavaheami reguleremat fertejit heivehuvvot meahcásteapmái ja sámi ávkkástallamii. Sámi meahcásteddjiid vuoigatvuodat meahcceresurssaide fertejit duohtavuodas dohkkehuvvot, ja sis ferte leat vejolašvuotta ávkkástallat valljodagaiguin. Árbedieđu meahcásteami birra ferte kártet ja systematiseret. Dálá lágat eai leat heivehuvvon sámi meahccegeavaheapmái ja daid ferte rievdadit. Sámediggi čujuha earret eará dasa ahte mohtorjohtaluslága rievdadeami, fuođđolága ođasmáhtten, Luonddušiehtadusa sajusteapmi ja álgoálbmot borramušvuogádaga bargu lea deađalaš sihkarastit Meahcásteami."

Evttohus 2

Evttohusa ovddidan Johttisápmelaččaid listu (JSL) John Mathis Utsi bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Mathis Nilsen Eira, Sara Katrine Aleksandersen, Helén Storelv-Rabone ja Henrik Olsen dorjot.

Lasáhusevttohus; Lasáhus doaibmabidjoevttohusaid nuppi cealkkaoassái:

2014:s váldui boazodoalus vuosttaldanvuoigatvuotta eret, go guovllustivrrat heaittihuvvojedje. Dát lea boazodoallu mielddisbuktán unnit mielmearrideapmi. Stáhta ferte dán ođđasis rievdadit ja addit boazodollui ruovttoluotta vuosttaldanvuoigatvuoda sierra vuosttaldaninstituhta hámis, nu ahte siiddat ieža sáhttet ovddidit vuosttaldeami areálarievdadánplánaide.

Ollislaš kárten buot areálasabahkkemiin, mas buot sisabahkkemat čájehuvvojit seamma kárttas.

Lasáhusevttohus; Ođđa cealkkaoassi njealját ja viđat cealkkaoasi gaski:

Almmolaš boraspirehálddašeapmi ferte ollislaččat gehččot ja guorahallot. Guorahallat bajimus strategijja ja stáhta boraspirehálddašeami čadaheami, erenoamážit dan vealaheami vuodul mii dál dahkko. Dasa gullet politihkalaš mearrádusaid árvvoštallamat, hálddahuslaš geavahus ja ovttasbargu guoskevaš beliiguin.

Dálá konvenšuvnnaid, lágaid, láhkaásahusaid ja mearrádusaid guorahallan boraspirehálddašeami oktavuodas, mas sámi vuoigatvuodaid ja beroštusaid goziheapmi lea guovddášis.

Geahčadit mearriduvvon boraspirenállemihttu mihttomeriid, daid dieđalaš vuodu ja makkár váikkuhusat leat go olaha dahje ii olat dáid mihttomeriid sihke boraspireid ja guohtonealáhusaid ektui.

Buhtadusortnegiid árvvoštallan omiid ja bohccuid ovddas go massá boraspirevahágiid geažil erenoamážit dan ektui manne lea dákkár vealaheaddji áššemeannudeapmi guohtonealáhusaid gaskka ja boazoguohtonguovlluin

gaskka, dás lea sáhka ortnegiid buhtadeami dohkálašvuodas ja beaktivilvuodas.

Danne bivdit ahte maiddá boraspirebuhtadushálddašeapmi ságaškuššo ja guorahallo.

Váikkusat sámi guođohanealáhusaide: Vuđolaš analysa das mo stáhta boraspirehálddašeapmi váikkuha sámi guođohanealáhusaid ekonomijja, kultuvrra, árbedieđu ja servodatstruktuvrra.

Mii bivdit ahte dát guorahallan čadahuvvo dárbbášlaš objektiivvalášvuodain ja vuodđuduvvo boazosámi árbedihtui ja áššáiguoskevaš dutkamii. Dainna oaivvilduvvo ahte boazodoallu ja sámi eanadoallu galget leat mielde proseassain.

Luonddumárggabealatvuodálága heahthedilleparagráfas boahtá ovdan ahte elliid eaiggát sáhtá goddit ráfáidatton boraspiriid go lea adnojuvvon dárbbášlašžan go su bohccot leat fallehuvvon dahje leat fallehuvvome. Eiseválddiin ferte leat jorgaluvvon duodaštusnoađdi.

Lasáhusevttohus; Ođđa cealkkaoassi goalmmát ja njealját cealkkaoasi gaski:

Sámediggi bivdá ollislaš čielggadusa/guorahallama boazodoalu almmolaš hálddašeamis das mot stáhta boazodoallohálddašeapmi jodihandásis (sii geat dahket mearrádusaid) struktuvrralaččat ja systemáhtalaččat ráhkadit bajitdási mearrádusaid mat dagahit vealaheami boazosápmelaččaid ektui. Lea sáhka das mo jodiheddji dásis, juohke boazoeaiggáda ovttaskas áššiid rájes gitta orohatáššiid rádjai, struktuvrralaččat ja systemáhtalaččat eastadit ja hehttejit boazodoalu ja ovttaskas boazoeaiggáda bargoeallima ja boahtteáiggi.

Evttohus 3

Evttohusa ovddidan Bargiidbellodaga (BB) John Kappfjell. Bellodat sorjjasmeahtun áirras Jørn Are Gaski doarju.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Duohtavuoda- ja soabadankommišuvvna raporta čujuha ja duodašta muhtun vahágiid maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi ealáhusaide ja ealáhusdoaimmaheapmái. Raportta 26.9 kapihttalas čujuhuvvo iešguđet doaimbajijuide maiguin sáhtášii buoridit dáruiduhttima vahágiid. Raporttas ii leat sierra ealáhus pilára, muhto mángga doaimbajijus leat sámi ealáhusaid birra. Sámediggi muittuha ahte stáhtas lea ovddasvástádus bisuhit sámi ássama árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Sámediggi oaivvilda ahte mánggabealat ja juohkelárgan ealáhuseallin lea okta eavttuin ássama bisuheapmái.

Sámediggi doarju kommišuvvna árvoštallamiid ja doaimbajiovttohusaid. Sámediggi čujuha ahte raporta ii atte historjja ollislaš gova, ii ge sisttisdoala ollislaš listtu doaimbajijuin mat sáhttet dahje dárbbášuvvojit divodeami ja soabaheami oktavuodas.

Evttohus 4

Evttohusa ovddidan Nordkalottfolket (NORD) Ulf Tore Johansen. Lávdegotti miellahtut Nordkalottfolket (NORD) Gry Hege J Warth ja Ingvild Maria Leifsdatter Haldorsen doarjuba.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Meahcceealáhus, lotnolasealáhusat ja meahcásteapmi

3. piláras kultuvrra birra, válddahuvo sámi luonddugeavahankultuvra sámi guovlluin. Dát lea dáruiduhttima geažil gillán lossa noađi.

Nana luonddugeavahankultuvra, lea bidjan vuodu measta buot ealáhusaide ja ekonomijjai sámi ja kveana servodagain ovddeš áiggiid. Meahcceealáhusat ledje dábálaččat; olbmot čogge, guolástedje, bivde ja válde

ávdnasiid fatnasiidda ja iežaset dálldollui, ja dasa lassin ovdánahtte ealáhusa dán birra. Sihke mearraguolásteapmi, murjen, murren, sáivaguollebivdu, gámasuidnen ja eará čoaggin leat vuolgán nana luondugeavahankultuvrras.

Sámiid gaskkas lea nana luondugeavahankultuvra álo leamaš vuodđun ealáhusovddideapmái ja bargosajiide. Odne leat ollu dán ealáhusain measta jávkame. Muhtin muddui sáhtá sivvan leat servodaga lunddolaš ovdáneapmi, muhto stuorra oassi ferte maiddái stáhta váldit ovddasvástádusa lágaid ja hálddašangeavada bokte mat vealahit sámi ja kvena luondugeavahankultuvrra.

Ovdamearkan dasa sáhtá leat ahte davimus fylkkain, erenoamážit Finnmárkkus ja osiin Romssas, lei stáhta ja oktasašvuohtha geat oamastedje mehciid. Olbmot eai eaiggáduššan eatnamiid ieža, muhto čogge ja bivde min oktasaš eatnamiin. Meahcci lei sámiid dat seammá mii eanandoallu lei muđui álbmogii. Meahcástedje bálddalaga eanadoaluin, geain maid dávjá ledje iežaset meahcceleájut, geassesajit ja eará doaimmat luonddus. Odđaset áiggis lea eanandoallu álo sáhtán ohcat ekonomalaš doarjaga "lassiealáhusaide", ja dat lea dávjá leamaš meahcástanealáhusan nugo sáivaguollebivdu, murjen, doalloturisma. Muhto, go sámi meahcásteapmi ii eaiggáduššan eatnamiid, de sii eai gula eanandoalu "lassiealáhusa" vuollái, ja danne dat eai oaččo ekonomalaš váikkuhangaskaomiid.

Seammás lea Norgga lágat huksejvvon Norgga meahccegeavaheami ektui, mii oidno čielgasit sihke mohtorjohtolátlágas ja eará lágain mat gusket luondugeavaheapmái lotnolasealáhusain. Dát lea ovtta hálddašangeavahusain, mat vealahit sámi luondugeavahankultuvrra, dahkan boahtteáiggi meahccealáhusaid ovddideami measta veadjemeahttumin. Ollu sápmelaččat leat dovddahan stuora morraša go lágat headuštít sihke luondugeavaheami ja vejolašvuoda ealit luondduin. Dat moattes geat doaimmahit meahccealáhusa odne, ellet buori muddui iešguđet lágain dispensašuvnnaid vuodul, ja rámmaeavttuiguin mat dagahit sámi meahccealáhusaid joatkima hirbmat váttisin. Hui deatalaš oassi sámi ealáhusas jávká.

Meahccealáhusas leat buot guhkimus árbevierut sámi guovlluin. Áiggi mielde bođii maiddái boazodoallu oassin meahcásteapmái. Sámi boazodoallu oaččui dađistaga suodjalusa ja adnojuvvui sámi ealáhusan, ja eará ealáhusat mat ledje vuodđuduvvon lundui, eai ožžon nannejuvvot iežaset vuoigatvuodaid sierra ealáhuslága bokte. Dát lea mielddisbuktán ahte muhtun ealáhusdoalli lea ožžon válddi gielđit eará doalliid beassamis iežaset árbevirolaš ávkástallanguovlluide. Dás leat márga váikkuhusa: 1) sápmelaččat masset vejolašvuoda ovddidit luondudoallokultuvrraset, ja dehálaš oassi identitehtas jávká. 2) čuožžila riidu siskkáldasat sámi joavkkuid gaski. Vaikko muhtumat leat massán buot, de leat earát ožžon nu nana vuoigatvuodaid ahte adnojuvvojit ovdamuniin. 3) Sámi servodat ii šat adnojuvvo álbmogin mas leat ovtta dássášaš vejolašvuodát ealáhus- ja kulturbargari. Go deataleamos resursa ja riggodat lea čadnojuvvon oktasaš luonddu- ja luondduresurssaide ja daid oažžu dušše oassi álbmogis, de dat ráhkada ráji olbmuid gaski mat áddejuvvojit billisteapmin olles sámi kultuvrii.

Sámi lotnolasealáhusat

Sámi luondduresurssaid ávkástallan lea earálágan go dárogielat tearbma "meahccealáhus". Norggas čujuhuvvo gilvvaeanan ja meahcci boanddaidservodaga resursageavaheapmái. Gilvvaeanan lea gilvimii ja ássamii, meahcci fas ii leat gilvvaeanan dahje áibmodasmeahcci. Sihke sápmelaččain ja dážain lei iežaset doaibma meahcis, sápmelaččain sin luondugeavahankultuvrra bokte ja dážain fas lassiguhtumat ja seamma lasseresurssaid čoaggin dálldollui. Das ledje dasa lassin dálldoalu sámi guovlluin, maid sihke sápmelaččat, kveanat ja dážat jođihedje, ja mat maiddái geavahedje meahci lassiealáhusan ja lotnolasealáhusan. Gávdnojit maiddái ovdamearkkat lotnolasealáhusat eanandoalu ja boazodoalu gaskka ja Mázes oamastedje giláža olbmot ealu iežaset atnui. Sámi oktavuodas ii leat guđege oassi luonddus lea áibmodasmeahcci. Buot adnojuvvo juoga ládje. Mii válljet dás ankke geavahit dárogiel sáni meahccealáhus čilget sámi meahccealáhusa.

Sámi resursageavaheapmi lea dat maid mii dárogillii gohčodit "lotnolasealáhusan". NOU 1988: 42 Lotnolasealáhusat sámi ássanguovlluin, čilgii sápmelaččaid heiveheami márggabelálažžan lotnolasealáhusdoaimmaheamis. Dát lea leamaš dárbbalaš birgejupmái marginála guovlluin. Sámit atnet vuodđoealáhusaid lotnolasealáhusaid sierra ealáhusan, dahje "sierra profešuvdna". Dán sáhtá maiddái atnit sierra ealáhusfilosofiijan - "meahcásteapmi" - mii lea joatka dološ bivdi-čohkkejeaddji -servvodaga jurddašvuogis. Ávkástallat buot luondduriggodagaid mat ledje fidnemis, lei birgemuša eaktun - "birgejupmi".

Vuotna- ja riddoguovlluin lea seamma mariidna resursaávkástallan leamaš deatalaš mearrasámi kultuvrii ja ealáhusaide. Giella, teknologija ja máhttu leat ovdánan duháhiid jagiid mielde ja dahkan vejolažžan eallit

"mearrasápmelažžan". Máhttu báikkálaš resurssaid hálddašeami birra, maid dávjá gohčodit árbevirolaš máhttun, lea leamaš deatálaš eaktu eallimii vuonain. Lotnolasat leat mearraluossabivdu, vuotnabivdu, mearraguolásteapmi, eanadoallu ja meahcásteapmi guhká leamaš deatálaččat sámi ássamii. Ja Sámediggi lea ovttaoavilis kommišuvnnain das ahte Norgga eiseválddit leat hálddašan vuotnaresurssaid almmá sámi dahje kveana árbevieruide dohkálaš vuhtiiváldima haga, mii dadistaga lea unnidan ássiid eallinvuođu ja lea mielddisbuktán deattu mearrasámi ja kvena kultuvrii.

Dalle go stáhtalaš siskkáldas struktuvra nu go vuovdehálddašeapmi ja politiija- ja leansmánneetáhta ovddiduvvui, de dáruiduhttinpolitihkka nannejuvvui. Dát mielddisbuvttii ođđa gáržžidemiid meahci geavaheamis - "meahcásteapmái". Dát čuoza buot sápmelaččaide, earret sidjiide geat barge boazodoaluin. Boazodoallu oaččui 1862 eananvuovdinlágas muhtun lágan suddjema deatálaš johtingeainnuid ja guohtoneatnamiid vuovdimii. Muhto lei unnán áddejupmi meahcceresurssaid markkašumis báikkálaš dálloalloekonomiijai, ii sámiide iige kveanaide.

Odne lea meahccegeavaheapmi sakka manjosmannan ja áitojuvvo olgunastinberoštumiin ja luondduguovlluid gáhttema dihte. Dálkkádat- ja birasgáhttendepartemeantta ja Birasdirektoráhta lánkaásahusat gáržžidit dávjá báikkálaš resursaávkástallama.

Davvisámegiela sátni meahcci markkaša eambo go dušše luonddu dahje meahci. Dasa gullet sihke luondduriggodagat ja daid geavaheapmi. "Meahcásteapmi" lea mot vásáhusvudot máhttu dahká vejolažžan ávkástallat luonddu addagiid ceavzilis vugiin. Dát doaba dahká luonddu ja kultuvrra earuheami markkašmeahttumin sámi geahččanguovllus.

Norgga luondduhálddašeapmi baicce earuha "luonddueanadaga" (eanadat maid olmmoš ii ane) ja "kultureanadaga" (eanadat gos olbmot leat váikkuhan eatnamiidda). Goappašat eanadatšlájat ožžot morálalaš árvvuid ja oidnojit suodjaleami ja ekonomalaš doarjjaortnegiid bokte. Muhto árbevirolaš sámi eanageavaheapmi ii heive goappáge kategoriijai.

Mearrasámi ja kvena lotnolasealáhusain lea čađačuovvu dovdomearka ahte guoskevaš hálddašansektorat eai fuobmá ollislašvuođa. Eanandoalu ovdáneami stivrejit dat stuorra ealáhusovddut mat leat mihtilmasat dálá eanandoallopolitihkas, ja vuotnabivdu ferte čuoovvut reguleremiid maidda čujuhuvvon. Luossabivdu lea álohii leamaš dehálaš kveana ja mearrasámi dálloaluide ja luossabivdu lei ekonomii ja kultuvrra guovddáš oassi, muhto dan hálddaša Dálkkádat- ja birasdepartemeanta.

Seamma ládje go boazodoallus, de leat maiddá mearrasámi ja mearrasámi guovlluin resursa- ja areálariiddut. Boarráseamos riidu lea juste dán guovtti ealáhussuorggi gaskkas, muhto váttisvuođat čovdoje eanaš institušuvnnalaččat fuolkevuoda- ja ovttasbargogaskavuodaide bokte "verdevuohta" (davvisámegiella), "väärtit" (kvena). Go boazodoalloláhka rievdaduvvui 1978:s šattai geahččobohccuid anit lobiheapmi ja dát ortnet jávkka. Eai dušše lágain mudden eret riidočoavdi institušuvdna, muhto ollugiidda markkašii dat ahte manjimuš oktavuoha sámi identitehtii jávkka. Dasa lassin jávkka maiddá vuoigatvuoha geavahit earret eará mohtorfievrruid meahci ja dan resurssaid ávkástallamis. Mohtorjohtalusláhka meroštalai dušše boazoealáhusas leat lobálaš vuoigatvuodát meahcis, seammás go olles sámi álbmot lea dihtomielaččat geavahan meahci ja dan resurssaid birgejupmái. Dát politihkka lea mielddisbuktán ahte dáloniin leat rivven sihke vuoigatvuodaide ja sin čatnaseami sámi identitehtii.

Vuotnaguovllut leat dál deatálaš resurssat gilvaleaddji beroštumiide mearas, vuosttažettiin guollebiebmanealáhusii. Luossabiebman lea lassánan garrasit Davvi-Romssa ja Finnmárku vuonain, ja dagaha odne stuorra ja eahpečielga hástalusaid vuotnaguolásteapmái. Čoahkkin gaskal guollebiebmanealáhusa ja vuotnaguolásteami lea maid mielde ovddideamen vuoigatvuodačažaldagaid. Duohtavuoda- ja seanadankommišuvdna lea raporttastis viidát digaštallan sámi meahcceávkástallama, meahccealáhusaid, vuotnabivdu ja lotnolasdoaimmaid birra ja makkár váikkuhusat dain stáhtalaš muddemiin mat eai leat vuhtiiváldán sámi eallinvuogi.

Muhto Sámediggi ferte beassat dovddahit ahte lea beahtahallan go kommišuvdna dattetge ii leat evttohan doaibmabijuid mat sáhttet njulget ovttage vearrivuoda maid sápmelaččat leat vásihan ja ain vásihit lotnolasdoaluid, meahcásteami ja meahccealáhusa oktavuodaš. Kommišuvnna doaibmabidjoevttohusas bohtet boazodoalu dárbbut čielgasit ovdan, muhto eará sámi kultuvrra ja ealáhusdoaimmaid mállet meahcis ja mearas eai leat nu garrasit deattuhuvvon.

Danne evttoha ge Sámediggi doaibmabijuid dáppe mat sáhttet leat mielde njulgemin dán boasttuvuođa. Vuotnaguolásteapmi lea áiggiid čađa leamaš mielde bisuheamen ássama ja sámi kultuvrra, lotnolasat guolásteami ja eará doaimmaid bokte. Lassin dasa ahte oazžut dohkkehuvvot sápmelaččaide vuoigatvuoda guolásteapmái, mii giedahallui 4. piláras, de leat vuotnabivdiin oktasaš hástalusat nugo njulggadusvuogádat mii ii dovdda lotnolasealáhusaid ja daid heivehanvejolašvuođaid, ja vel ahte váilu bajitdási plánen mii sáhtta fuolahit

vuotnabivdiid beroštusaid.

Ovdamearkka dihtii stivre johtalusčuovgavuogádat odđa guollebiebmankonsešuvnnaid juohkima.

Johtalusčuovgavuogádat juohká riddoguovllu 13 buvttadanguovlun. Juohke guovlu oažžu ivnni - ruoná, fiskes dahje rukses - daid birasváikkhusaid vuodul maid guollebiebmanealáhus dagaha. Johtalusčuovgavuogádat ii váldde vuhtii sámi geavaheami guovlluin. Sámediggi bivdá ahte ráhkaduvvojit stáhtalaš plánanjuolggadusat mat maiddá gozihit sámi geavaheami biebmankonsešuvnnaid ja konsešuvdnajuolludeami plánain.

Árktalaš eanandoallu lea ealáhus mas lea stuorra mearkkašupmi biebmobuvttadeapmái, ássamii, gearggusvuhtii, árvoháhkamii ja maiddá sámi kultuvrii. Dattetge leat sihke ealáhusas ja dasa gullevaš kultuvrras ollu hástalusat mat áitet dan eksisteanssa ja ceavzilvuoda. Beavttálmahttingáibádusat industriijavuodut eanadoalus geahpidit báikkálaš meahcceriggodagaid ávkástallama ja lasihit goluid, dálkkádatluotta ja ealáhusa raššivuoda.

Rekrutteren eanandollui lea maid unni ja doaluid lohku njiedjá jahkásaččat.

Sámi guovlluid eanandoallu lea deatalaš sihke sámi kultuvrra ja servodateallima suodjaleamis. Go dohkkeha sámi guovlluid eanadoalu sámi kultuvrra kulturguoddin, de sáhtá hábmet doaimbajuid mat loktejit ealáhusa eret heitináitagis. Sámediggi oaiivvilda ahte lea dárbu strategalaš eanadoalloplánii sámi guovlluid várás. Dakkár plána berre sisttisdoallat doaimbajuid mat movttiidahttet eanet meahcceresursaid geavaheapmái ja lassiealáhusaid álggaheapmái nugo smávvaudddjomii ja turismii. Berrejit maid álggahuvvot váikkuhangaskaoamit maiguin šaddá áikit ruhtadit eanadoalus, erenoamážit nuoraide.

Sámediggi čujuha maiddá ahte dálá boraspirepolitihka ja hálddašeapmi dagaha guohtonealáhusaide liiggás stuorra noadi ja vahágiid. Mii fertet maiddá dás čujuhit ahte guohtonealáhusaid vásáhusvuodot máhttu ii dohkkehuvo dahje geavahuvvo doarvái bures boraspirenáliid hálddašeamis, ja Sámediggi čujuha min mearkkašumiide Piláras 3 ja Piláras 5.

Evttohus 5

Evttohusa ovddidan Ovddádusbellodaga (FrP) Arthur Tørfoss.

Ollislaš evttohus sámediggeráđi evttohusa sadjá:

Raporta Duohtavuohka ja soabadeapmi - vuoddu čoavdit dáruiduhttinpolitihka ja vearrivuoda sápmelaččaid, kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid vuostá addá vuđolaš geahčastaga dáruiduhttinhistorjjás. Raporta addá nanu vuodu vai norgga eiseválddit ja earát sáhttet bargat dáruiduhttinpolitihkain.

Raporta váldjuvvo muđui diehtun.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkin - 012/24

Mearkkašupmi 2 - Bargiidbellodat, árras Ronny Wilhelmsen

Sámediggeráđi áššeoavddidasas áššis čuožžu ahte «Boazodoallopolitihka lea eambo go ealáhuspolitihka dahje resursahálddašpolitihka. Go lea kulturspesifihka sámi ealáhus, de galget boazodoalu rámmaeavttu ja boazodoalu almmolaš hálddašeami organiseren čuovvut Vuodđolága § 108 ja eahpitkeahhtá leat Norgga olmmošrievttálaš geatnegasvuodaid siskobealde sápmelaččaid ektui álgoálbmogin.»

Sámediggi oaidná ahte sámediggeráđi namuha dušše boazodoalu kulturspesifihka sámi ealáhussan. Sámediggi oaiivvilda dattetge ahte guolásteapmi, meahcásteapmi, duodji jna. galggašedje gullat seamma definišuvna vuollái.

Mearkkašupmi 3 - Bargiidbellodat, áirras Ronny Wilhelmsen, Sáb, sorjjakeahhtá Jørn Are Gaski, NSR ja Ávjovári johttisápmelaččaid listu.

Sámediggeráđi áššeoovddidusas áššis čuožžu ahte «Boazodoallopolitihkka lea eambo go ealáhuspolitihkka dahje resursahálddašapolitihkka. Go lea kulturspesifihkka sámi ealáhus, de galget boazodoalu rámmaeavttut ja boazodoalu almmolaš hálddašeami organiseren čuovvut Vuodđolága § 108 ja eahpitkeahhtá leat Norgga olmmošrievttálaš geatnegasvuodaid siskkobealde sápmelaččaid ektui álgoálbmogin.»

Sámediggi oaidná ahte sámediggeráđi namuha dušše boazodoalu kulturspesifihkka sámi ealáhussan. Danne lea Sámediggái dehálaš áiddostahttit ahte buot árbevirolaš sámi ealáhusat mat fievrredit sámi giela ja kulturárbevieruid leat kulturguoddi ealáhusat. Sámediggi áiddostahttá danne ahte maiddá guolásteapmi, meahcásteapmi, eanadoallu, duodji, luossabivdu j.e. gullet dán definišuvdnii, ja dain lea ja galgá leat eamiálbmot- ja álbmotrievttalaš suodjaleapmi.

Sámediggi oaivvilda ahte dan lea dehálaš áiddostahttit garvin dihte ahte definišuvnnat dulkojuvvojit boastut, nugo ráddehusadvokáhta gulaskuddancealkámušas čielggadeapmái NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark.

Mearkkašuomi 4 - NSR, áirras Beaska Niillas

Go viidáset čuovvulanproseassas Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporttain de ferte jus doppe čuožžilit ja bohtet dieđut ahte doppe leat meattáhusat, de fertejit eahpitkeahhtá daid njulget.

Mearkkašupmi 5 - NSR, Ávjovári johttisápmelaččaid listu ja Gb, áirasat Mathis N. Eira ja Sara Katrine Aleksandersen.

Guhkit áiggi leat árbevirolaš ealáhusat nu go meahcásteapmi, boazodoallu ja eanadoallu vásihan garra sisabahkkemiid sin areálaide. Dat lea dáhpáhuvan earret eará lágaid, lánkaásahusaid ja hálddašeami bokte. Sámit ja kvenat leat ferten čáhkket saji ja nu liigudit osiid iežaset árbevirolaš geavahanguovlluin ovdamearka dihtii ruvkedoaimmaide, bieggafápmohukseimidda, fápmolinjáide ja guollebiebmanrusttegiidda. Oktiibuot leat dáid sisabahkkemiin stuorra váikkuhusat sámi ja kvena kulturdoaimmaheapmái, leš dal sáhka boazodoalus, riddoguolásteamis vai meahcástemiin. Dehálaš sivvan areálariidduide ja areálamassimiidda leat čielgatkahhtes eana- ja mearravuogitvuodát.

Jagi 1883 nu gohčoduvvon felleslapploven ja lasselágat ledje dat lágat mat juhke Norgga guohtunorohagaide. Lágat mielddisetbukte ahte mearriduvvojedje gáržžidusat das man ollu bohccot sáhtte leat guovllus áiggis áigái, dat bidje buot boazoeaiggádiidda oktasaš buhtadusovddasvástádusa já stuorát vuoigatvuodaid norgalaš eanadollide buhtadusa oktavuodas eanadollide boazodoalus. Erenoamážit dat bidje čielga rájái Norggas gos sáhtii doaimmahit sámi boazodoalu. Ráját biddjojedje dan áiggi riekteádejumi vuodul ja sihkui earret eará vejolašvuoda máttasámi guovlluin doaimmahit boazodoalu Gauldal duoddaris ja Trollheimenis jagi 1897. Jagi 1919 Norgga-Ruođa boazoguohtunkommišuvnnain geahččaluvvui ain eanet uhcidit rádjastideaddji boazodoalu ja eanet guovllut sihkkjuvvojedje main lei sáhttit doaimmahit rádjastideaddji boazodoalu. Dat guoskkai maiddá daidda Norgga bealde rájá riegdan boazodoallosápmelaččaide geat doaimmahedje boazodoalu areálaid siskkabealde maiddá jagi 1919 boazoguohtunkommišuvdna váikkuhii. Nu sii masse vuoigatvuoda johtit bohccuiguin dálveguohtumiidda Ruođa bealde rájá. Dat lei mielde váikkuheamen dakkár heiveheami mas ovdalis rádjastideaddji boazodoallu fertii heivehit iežas birrajagi guohtumiidda Norgga bealde mii lea leamaš mielde váikkuheamen dálá sulloboazodoalu ásaheapmái Romssa fylkkas. Buot ovddeš lágaid, gitta 1800-logu rájes, ulbmil lei ahte boazodoalu areálageavaheapmi galggai ráddjejuvot ja ahte boazodoalus ii lean eksisteansavuogitvuodta. Jagi 1933 boazodoallolága olis ledje stuorra goahcevuodeguovllut Romssas ja Finnmárkkus mat ráfáiduhtho boazoguohtuma vuostá. Muhtun guovlluin fámuhttojuvvojedje ráfáiduhthinmearrádusat 1980 logus. Ráfáiduhthinmearrádusaid doahhtaleapmi mielddisbuvttii stuorra riidduid báikkálaš servodagaiguin. Goahcevuodesuodjaleami ulbmil lei eanedit

Evttohus 6 - Árras Henrik Olsen NSR, Gb, Ávjovári johttisápmelaččaid listu

Ođđa mañemus teakstaoassi

Sámediggái lea dehálaš aiddostahttit ahte buot árbevirolaš sámi ealáhusat mat seailluhit sámi giela ja kulturárbevieruid – boazodoallu, mearra- ja sáivaguolásteapmi, meahcásteapmi ja eanandoallu jna – leat kulturguoddi ealáhusat, ja dain lea ja galgá leat álgoálbmot- ja álbmotrievttalaš suodjalus.

Evttohus 7 - Árras John Mathis Utsi Ávjovári johttisápmelaččid listu, NSR, Gb

Váikkuhusčielggadusat mat gusket boazodoalloássiide/-dilliide galget čadahuvvot boazodoallofágalaš vuoduin, oktan árbevirolaš boazodoallomáhtuin ja boazodoallosámegielain fágagiellan.

Váikkuhusčielggadusat mat gusket boazodoalloássiide, galget čadahuvvot boazodoallofágalaš máhtu ja árbevirolaš boazodoallomáhtu ja fágagiela vuodul. Dálá areálaproseassat rihkkot prinsihpaid ahte miehtan galgá leat friija, ovddalgihtii addojuvvon dieđuid vuodul, álbmotrievtti mielde. Norgga váikkuhusčielggadanvuogádat boazodoalloássiin bidjá ovddasvástádusa máhttovuodu hábmemis priváhtarievttálaš vuostebeallái, huksejeddjái, mii ii dárbbáš leat bealátkeahces doaimmaheaddji. Dat dagaha ahte váikkuhusčielggademiin leat metodalaš ja sisdollui guoski váilivuodát go guoská váikkuhusaid árvoštallamii bohccui, eanadahkii ja boazodoalu doaimmaheddjiide. Čielggadusmodealla deattuha dábálaččat dušše báikkálaš váikkuhusaid huksendoaimmabijus, ii ge vuhtiiváldde regionála dahje kumulatiiva váikkuhusaid ovttas eará plánejuvvon dahje čadahuvvi sisabahkkemiid ja muosehuhhtimiid guovllus. Boazodoalu árbediehtu ja fágagiella dávjá badjelgehččojuvvo sihke máhttoháhkamis ja čielggadeaddji konklušuvnnain. Boazodoalus galgá leat mearrideaddji dadjamuš čielggadusmandáhta hábmemis.

Čielggadusvugiid ferte rievdat, nu ahte váikkuhusat oktiibuot regionála perspektiivvas fertejit váldot mielde.

Árbevirolaš boazodoallomáhttu galgá geavahuvvot vuodđun go árvoštallá geavaheami ja váikkuhusaid boazodollui. Berre ásahit dakkár vuogádaga mas lea vuoigatvuohta ođđa árvoštallamii jus boazodoalu perspektiiva lea váilevaččat vuhtiiváldojuvvon. Sisabahkkema váikkuhusaid oktiibuot boazodoalloguovlluide ferte čalmustahttit kártenvuogádaga bokte mii čájeha buot dálá ja plánejuvvon sisabahkkemiid. Dakkár vuogádat berre ásahuvvot Norgga orohagaide mas orohagat ieža eaiiggáduššet máhtu ja hálddašit dieđuid.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.24 dii. 09.10.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 36 čoahkis. Dán áššis jienastuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 5 hilgojuvvui 35 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 3 hilgojuvvui 28 jienain 8 jiena vuostá
- Evttohus 4 hilgojuvvui 29 jienain 7 jiena vuostá
- Evttohus 2 mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá
- Evttohus 6 mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá
- Evttohus 7 mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá
- Ealáhus ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	
2	Ronny Wilhelmsen	Henrik Olsen
		Beaska Niillas

		Vidar Andersen
	Ronny Wilhelmsen	
3	Arthur Johan Tørfoss	Maren Benedicte Nystad Storslett
	Arthur Johan Tørfoss	
4	Ulf Tore Johansen	Mathis Nilsen Eira
		Eirik Larsen
		John Mathis Utsi
5	Beaska Niillas	
6	Ann-Elise Finbog	
7	Henrik Olsen	
8	Mathias Eilert Olsen	
9	Helén Storelv-Rabone	
10	Aina Madelén Nordsletta Aslaksen	Mathis Nilsen Eira
11	John Mathis Utsi	
12	Maren Benedicte Nystad Storslett	
13	Kirsten Inger Anti	John Mathis Utsi
14	Mathis Nilsen Eira	
	Beaska Niillas, čoahkkinnortnegii	
15	Silje Karine Muotka	
16	Ronny Wilhelmsen	Beaska Niillas
17	Mathis Nilsen Eira, áššejodiheaddji	
	Tor Gunnar Nystad, čoahkkinnortnegii	

DC - mearrádus:

Sámediggi oaivvilda ahte Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta čujuha ja duođašta muhtun dáruiduhttinpolitihka vaháigiid sámi ealáhusaide ja ealáhusdoaimmaheapmái. Raportta 26.9 kapihttalis čujuhuvvo iešguđet doaibmabijuide maiguin sáhtášii njulget dáruiduhttima vaháigiid. Ealáhusas ii leat sierra oassi, muhto mángga doaibmabiju siskkildit sámi ealáhusaid.

Sámediggi muittuha ahte stáhtas lea ovddasvástádus bisuhit sámi ássama árbevirolaš ássanguovlluin. Girjás ja mánggabealat ealáhuseallin lea okta eavttuin bisuhit ássama.

Kommišuvnna doaibmabidjoevttohusat:

Kommišuvdna evttoha nai nannet ekonomalaš rámmaid sámi, kvena ja vuovdesuoma kulturealáhusaide ja -ásahusaide.

Sámediggi lea ovtta oaivilis kommišuvnnain das ahte sámi kulturealáhusat ja -ásahusat dárbbasit nannoset rámmaid. Sámediggi deattuha ahte sámi áshushuksen lea hui nuorra, ja ahte muhtun guovlluin eai gávdno sámi áshusat. Sámediggi oaivvilda ahte lea kvenaid/norggasuopmelaččaid ja vuovdesuopmelaččaid duohken iežaset dárbbuid defineret.

Kommišuvdna ávžžuha kártet opodat- ja geavahanvuoigatvuođaid guovlluin Finnmárkku/Finmark/Finmarkku olggobealde álbmotrievtti vuodul. Dát ferte siskkildit vuoigatvuođa boazoguhtumiidda olggobealde otná orohagaid ja nationála minoritehtaid geavahanvuoigatvuođaid oamasteami ja áiggiid čađa geavaheami vuodul. Kommišuvdna dadjá ahte lea erenoamáš deatalaš lullisámi boazodollui ahte dát vuoigatvuođat čilgejuvvojit.

Sámediggi doarju kommišuvnna doaibmaevtttohusaid. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkinnáššis - Konfliktta eastadeapmi.

Kommišuvdna čujuha NAČ 2007:ii: 13 Odđa sámeriekti ja NÁČ 2008: 5 Guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárkku olggobealde ja ávžžuha čuovvulit dáid čielggademiid evttohusaid.

Sámediggi doarju dán. Sámediggi meannuda dán dárkileappot Pilar 4 dievasčoahkkináššis - Konfliktta eastadeapmi.

Viidáset Sámediggi ávžžuha ahte Stuoradiggi, Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid vuođul sápmelaččaid ektui álgoálbmogin, ráđđehusa čielggadit sámi vuoigatvuoda ávkkástallat mariidna resurssaid olles sámi árbevirolaš ássanguovllus. Sámediggi eaktuda ahte dát bargu dahkkojuvvo lagas ovttasbarggus Sámedikkiin. Viidáset háliida Sámediggi ahte olles sámi guovllu álbmoga vuoigatvuodát mariidna resurssaide dohkkehuvvojit ja nannejuvvojit lágain.

Kommišuvdna evttoha ollislaš geahčadeami boazodoalu areáladilis ja dan mearkkašumis sámi kultuvrii. Kommišuvdna oaivvilda ahte iešguđet areálasisabahkkemiid viidodat boazoguovlluin dagaha ahte lea dárbašlaš ollislaččat árvvoštallat boazodoalu areáladili ja kulturguoddi rolla, erenoamážit Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid vuođul.

Sámediggi lea ovttá oaivilis kommišuvnnain ja doarju dán čuoggá. Sámediggi fuomášahtta ahte eatnat areálasisabahkkemat boazodoalu luondduvuđdosii dagahit earret eará ahte šaddet unnit guohtumat, guottetbáikkid ja johtingeainnut giddejuvvojit. Dát oktan dađistaga lassáneaddji dálkkádatrievdamiiguin, mat dávjjit mielddisbuktet garra dálkkiid, ferte guorahallat dárkileappot. Boazodoallu olámuttos eatnamiid massiid ferte geahččat stuorát oktavuodas vai oažžu oppalaš gova das man ollu noađuheapmi boazodollui lea. Ferte árvvoštallat sihke daid noađuhemiid mat leat fysalaččat, psyhkalaččat, ekonomalaččat ja mat čuhcet guoskevaš beliid bearrašiidda. Sámediggi bivdá maiddá ahte eiseválddiin leat buorit gearggusvuodaplánat váttis áigodagaide dálkkádatrievdamiid geažil.

Sámediggi oaivvilda ahte maiddá ferte geahčadit mearrasámi guolástusa areáladili, ja eanadoalu ja meahci mearkkašumi sámi kultuvrii.

Kommišuvdna ávžžuha boazodoallohálldahusa eambo geavahit sámegeiela bargo- ja hálddašangiellan.

Sámediggi doarju kommišuvnna dán oktavuodas.

Sámedikki doaibmabidjoevttohus:

Sámediggi bivdá ahte nammaduvvo lávdegoddi mii galgá kártet makkár ekonomalaš váikkuhusat dáruiduhttinpolitihkas ja vearrivuodas leat leamaš sámi álbmogii. Viidáset lea dárba erenoamáš ángiruššamiin mearrasámi guovlluin, gádjun dihte manjimus bázahusa mearrasámi kultuvrras. Erenoamážit lea dárba árvvoštallat movt guolástanealáhusa sámi guovlluin sáhtta sihkkarastit boahhteáigái.

Sámediggi háliida ollislaččat geahčadit boazodoallolága, ja lea duhtavaš go Ráđđehus lea álggahan dán barggu. Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin lea deahtaleamos vuodđun dasa ahte boazodoallu sáhtta joatkit ealáhussan. Danne ferte eananmassima gáržžidit, ja boahhteáiggi bieggafápmohuksemat sámi guovlluin fertejit vuhtiiváldit boazodoalu. Fovsen-ášši meannuduvvo dievasčoahkkináššis 4. Oasis - Riidoeastadeapmi. 2014:s váldui boazodoalus vuosttaldanvuoigatvuohta eret, go guovllustivrrat heaittihuvvojedje. Dát lea boazodoallu mielddisbuktán unnit mielmearrideapmi. Stáhta ferte dán ođđasis rievdadit ja addit boazodollui ruovttoluotta vuosttaldanvuoigatvuođa sierra vuosttaldaninstituhta hámis, nu ahte siiddat ieža sáhttet ovddidit vuosttaldeami areálarievadanplánaide.

Ollislaš kárten buot areálasisabahkkemiin, mas buot sisabahkkemat čájehuvvojit seamma kárttas.

Sámediggi čujuha sámiid iešmearridanvuoigatvuhtii ja erenoamážit boazodoalus lea dehálaš ahte iešmearrideapmi ovddiduvvo ja doahhtaluvvo. Sámedikkis lea odne unnán váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkkii. Eanet iešmearrideapmi mearkkaša ahte Sámediggái addojuvvo mealgat stuorát váikkuhanfápmu boazodoallopolitihkas ja danne nai boazodoalu hálddašeamis. Danne bivdá Sámediggi ahte dálá boazodoallolága geahčadeapmi čuovvuluvvo almmolaš boazodoallohálldášeamis guorahallamiin ja dan oktavuodas maiddá mo sámiid iešmearridanvuoigatvuođa sáhtta fuolahit.

Váikkuhusčielggadusat mat gusket boazodoalloáššiide/-diliide galget čadahuvvot boazodoallofágalaš vuođuin, oktán árbevirolaš boazodoallomáhtuin ja boazodoallosámegielain fágagiellan.

Váikkuhusčielggadusat mat gusket boazodoalloáššiide, galget čadahuvvot boazodoallofágalaš máhtu ja árbevirolaš boazodoallomáhtu ja fágagiela vuođul. Dálá areálaproseassat rihkkot prinsihpaid ahte miehtan galgá leat friija, ovddalgihtii addojuvvon dieđuid vuođul, álbmotrievtti mielde. Norgga váikkuhusčielggadanvuogádat boazodoalloáššiin bidjá ovddasvástádusa máhttovuođu hábmemis priváhtarievtálaš vuostebeallái, huksejeaddjái, mii ii dárbbas leat bealátkeahkes doaimmaheaddji. Dat dagaha ahte váikkuhusčielggademiin leat metodalaš ja sisdollui guoski váilivuodát go guoská váikkuhusaid árvvoštallamii bohccui, eanadahkii ja boazodoalu doaimmaheddjiide. Čielggadusmodealla deattuha dábálaččat dušše báikkálaš váikkuhusaid huksendoaimbajijus, ii ge vuhtiiváldde regionála dahje kumulatiiva váikkuhusaid ovtas eará plánejuvvon dahje čadahuvvi sisabahkkemiid ja muosehuhhtimiid guovllus. Boazodoalu árbediehtu ja fágagiella dájvja badjelgehččojuvvo sihke máhttoháhkamis ja čielggadeaddji konklusuvnnain. Boazodoalus galgá leat mearrideaddji dadjamuš čielggadusmandáhta hábmemis.

Čielggadusvugiid ferte rievdat, nu ahte váikkuhusat oktiibuot regionála perspektiivvas fertejit váldot mielde. Árbevirolaš boazodoallomáhttu galgá geavahuvvot vuodđun go árvvoštallá geavaheami ja váikkuhusaid boazodollui. Berre ásahit dakkár vuogádaga mas lea vuoigatvuohta ođđa árvvoštallamii jus boazodoalu perspektiiva lea váilevaččat vuhtiiváldojuvvon. Sisabahkkema váikkuhusaid oktiibuot boazodoalloguovlluide ferte čalmmustahttit kártenvuogádaga bokte mii čájeha buot dálá ja plánejuvvon sisabahkkemiid. Dakkár vuogádat berre ásahuvvot Norgga orohagaide mas orohagat ieža eaiggáduššet máhtu ja hálddašit dieđuid.

Sámediggi eaktuda ahte stáhta boraspirepolitihkka ja dan gulli boraspirehálddašeapmi hábmejuvvo nu ahte boraspiret unnimus lági mielde vahágahttet sámi guođohanealáhusaid. Dat maiddá eaktuda ahte álbmotrievttálaš mearrádušat álgoálbmogiid birra galget sajáidduhttot boraspirepolitihkkii ja -hálddašeapmái. Guohtonealáhusaid ja boraspiriid vásáhusvuodát árbediehtu ferte čohkkejuvvo ja vuogáidathttojuvvo nu ahte dat sáhtta leat vuodđun boahhtevaš boraspirehálddašeapmái. Viidáset bivdá Sámediggi ahte máddodatmihtut ođđasis árvvoštallojuvvojit ja ahte fertejit mearriduvvot ođđa máddodatmihtut mat leat vuollelis go dálá mihtut.

Almmolaš boraspirehálddašeapmi ferte ollislaččat gehččot ja guorahallot.

Guorahallat bajimus strategijja ja stáhta boraspirehálddašeami čađaheami, erenoamážit dan vealaheami vuodul mii dál dahkko. Dasa gullet politihkalaš mearrádušaid árvvoštallamat, hálddahaslaš geavahus ja ovtasbargu guoskevaš beliiguin.

Dálá konvenšuvnnaid, lágaid, lánkaásahusaid ja mearrádušaid guorahallan boraspirehálddašeami oktavuodas, mas sámi vuoigatvuodaid ja beroštusaid goziheapmi lea guovddážiš.

Geahčadit mearriduvvon boraspirenálemihttu mihttomeriid, daid dieđalaš vuodui ja makkár váikkuhusat leat go olaha dahje ii olat dáid mihttomeriid sihke boraspiriid ja guohtonealáhusaid ektui.

Buhtadusortnegiid árvvoštallan omiid ja bohccuid ovddas go massá boraspirevahágiid geažil erenoamážit dan ektui manne lea dakkár vealaheaddji áššemeannudeapmi guohtonealáhusaid gaskka ja boazoguohtonguovlluide gaskka, dás lea sáhka ortnegiid buhtadeami dohkálašvuodas ja beaktilvuodas.

Danne bivdit ahte maiddá boraspirebuhtadushálddašeapmi ságaškuššo ja guorahallo.

Váikkuhusat sámi guođohanealáhusaide: Vuđolaš analysa das mo stáhta boraspirehálddašeapmi váikkuha sámi guođohanealáhusaid ekonomijja, kultuvrra, árbedieđu ja servodatstruktuvrra.

Mii bivdit ahte dát guorahallan čadahuvvo dárbbaslaš objektiivvalašvuodain ja vuodđuduvvo boazosámi árbediehtu ja áššáiiguoskevaš dutkamii. Dainna oaivvilduvvo ahte boazodoallu ja sámi eanadoallu galget leat mielde proseassain.

Luonddumánnggabealatvuodálága heahthedilleparagráfas boahotá ovdan ahte elliid eaiggát sáhtta goddit ráfáidahtton boraspiriid go lea adnojuvvon dárbbaslažžan go su bohccot leat fallehuvvon dahje leat fallehuvvome. Eiseválddiin ferte leat jorgaluvvon duodaštusnoađdi.

Sámediggi čujuha ON julggaštussii álgoálbmotvuogiatvuodaid birra mii nanne vuogiatvuoda ahte álgoálbmogiin lea riekti eanaviidodagaide, guovlluide ja resurssaide, mii maiddá lea deaŋalaš álgoálbmogiid biebmosiikarvuhtii ja ceavzilis biebmovieruid fuolaheapmái. Sámediggi árvvoštallá sámi borramušvuogadagaid dehálaš boahttevaš strategiijan buoridan dihtii iešbirgejumi, lasihit borramušgálvosihkarvuoda ja lasihit barggolašvuoda sámi guovlluin. Danne ávžžuha Sámediggi ahte áddejupmi álgoálbmogiid biebmosystemaid birra ja daid mearkkašupmi váldojuvvo mielde stáhta boahttevaš biebmopolitiikkii. Guovddáš strategiija dán barggus berre leat ovddidit sámi gievvkana árbevirolaš borramuša ja borramuškultuvrra skuvllas ja oahpahusas.

Sámediggi lea dán áššis čujuhan sámi eanadoalu mearkkašupmái ja dan geahpedeapmái dáruiduhttima áiggis. Sámi eanandoalu heaittihettiin lea earret eará giella, kultuvrralaš gullevašvuota ja iešbirgejupmi váldon eret. Sápmelaččain geain sámi eanandoallu lea leamaš dat maŋemus sámi kulturguoddi, leat massán vejolašvuoda dovddastit iežaset sápmelažžan. Áimmahuššat sámi eanandoalu ja árbevieruid mat gullet eanandollui de ii ábut kriminaliseret ruovttunjuovvama ja árbevirolaš bealljemearkuma. Dálá lága mielde ii sáhte njuovvat ruovttus ja addit bierggu lobálaččat earáide earet iežas dálodollui, ii ge sáhte sáddet merkejuvvon elliid njuovahakkii lobálaččat. Go stáhta lea bidjan deattu nuppástuhttit mono kultuvrii daiguin muddemiiguin maid dat buvttii, lea dát dagahan ahte sápmelaččaid árbediehtu eanandoalu birra lea šaddan geavatkeahttá ja lea duvdán sápmelaččaid eret sin doaimmas. Dát lea mielddisbuktán ahte sámi giella, kultuvra, biebmovierut ja borramušvuogadagat leat jávkan.

Sámediggi oaivvilda ahte láhkarivdadusat dárbašuvvojit gozihan dihte sámi kultuvrralaš mihtilmasvuodaid eanadoalus ja addin dihte sámi eanadolluide biebmosiikarvuoda, earret eará lobálaš ruovttunjuovvama ja árbevirolaš mearkuma. Sámi eanandoallu lea leamaš smávvdálodoallun lotnolasat bivduin ja guolástemiin vai sáhtttá oazžut eanemus lági mielde borramušávkálašvuoda iežas ássanguovllus. Sámediggi oaivvilda ahte dát mihtilmasvuodát fertejit fuolahuvvot ja bivdá rievdadusaid eanandoalu doarjjaortnegiin vai smávvdálolažžan šaddá birgenvejolašvuota dáinna ealáhusain.

Sámediggi čujuha dasa ahte sisabođut ja resurssat historjjá čađa leat sirdojuvvon eret sámi guovlluin ja dagahan dan ahte resursavuoddu ja kapitála mii lea fidnemis sámi guovlluin lea ollu unnit go dat mii livččii galgan leat. Sámi servodat ferte oazžut eanet kapitála ovddidandoaimmaide. Dan sáhtttá dahkat earret eará sámi investerenfoandda ásaheimiin. Sámediggi eaktuda ahte sámi servodat ieš hálddaša dán kapitála.

Sámediggi eaktuda ahte nationála ja stuorra váikkuhangaskaomiid aktevrrat nugo Innovašuvdna Norga, SIVA ja Dutkanráđdi váldet ovddasvástádusa ja ovddidit váikkuhangaskaomiid ja strategiijaid mat leat buorebut heivehuvvon sámi guovlluide ealáhuseallimii.

Sámediggi čujuha dasa ahte dáruiduhttinproseassa lea dagahan ahte ollu sápmelaččat leat massán iežaset identitehta, giela ja árbevieruid mii fas lea addán heajut vuodu ealáhushutkamii, odđasásaheimiide ja ealáhusovddideapmái. Dát guoská erenoamážit hutkás ealáhusaide ja sámi mátkeealáhussii mii gáibida kultuvrralaš oadjebasvuoda aktevrraid gaskkas. Sámediggi ávžžuha ahte álggahuvvo sierra ealáhushutkanprográmma ovttas ealáhusgárdiiguin hukset viidábut ealáhus- ja barggolašvuoda vuodu.

Sámediggi čujuha ahte ollu sámi ealáhusat leat rájiiidrasttideaddjit, nugo erenoamážit sámi biebmui, hutkás ealáhusat, sámi mátkeealáhus, sámi hábmen ja duodji. Sámediggi ávžžuha ahte dát váldojuvvo ovdan davviriikkalaš orgánain madda dat gullet ja vuoruhit oktasaš strategiiat dáid ealáhusaid ovddideapmái visotsámi dásis. Duoji goziheapmi ja ovddideapmi lea deaŋalaš visotsámi perspektiivvas ja dákkár strategiijain berre danne bargat eanet. Sámediggi áigu čájehit dan barggu mii dahkko Sámi Made- ja Sámi Duodjemearkkaiguin. Sámedikki mielas lea buorre álgu álggahit stuorát ja viidát barggu sámi gálvomearkkaiguin nationála ja riikkaidgaskasaš barggu oktavuodas, masa gullá sihke sámi hábmen, sámi mátkeealáhus ja sámi borramuš.

Sámediggi áigu deattuhit sámi kulturásahusaid mearkkašumi sámi ealáhusaid ovddideamis nugo hutkás ealáhusaid, sámi mátkkoštusealáhusaid, duojsis ja designas. Dárbu lea mearredidolaččat nannet ásaheimiid sihkarastin dihtii hutkás ealáhusaide fierpmádagaid, mas mihttomearrin leat mánggabealat ja eallinnávccalaš ealáhusat leat sámi árbevirolaš guovlluin.

Luossa lea Deanuleagi johka- ja vuotnasámi kultuvrras deaŋaleamos kultuvrralaš vuoddu. Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ásaheimiid rádjerasttideaddji, ja ahte máddodagain lea reella báikkálaš ja ollislaš hálddašeampi Deanočázadagas. Dás maiddá nannet daid ásaheimiid mat leat mielde fievrredeamen sámi árbedieđuid

luossabivddu, luossahálldašeami ja eará báikkálaš šlájaid birra Deanočázádagas. Sámediggi čujuha ealli kultuvrii mii ain lea Deanočázádagas. Báikegottiid olbmot leat hálldašan čázádaga buori vuogi mielde ja rivttes rámmaeavttuiguin, ja duohta iešmearrideami bokte sáhttet sii ain dahkat dan buolvvas bulvii. Johkasámi kultuvra ja giella lea garra deattu vuolde, ja mii odne lea geavatkeahhtá. ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra artihkal 27:s (SP27) čuoddju ahte stáhtat eai sáhte ovttage álbmoga gielddit áimmahuššat sin kultuvrra, nu ahte lea jáhkehahtti ahte okta vel olmmošvuoigatvuodarihkun lea dáhpáhuvvamin Deanočázádagas. Deanočázádaga historjjálaš bivddu hálldašeapmi ja vuoigatvuodát fertejit dohkkehuvvot. Ferte guorahallat mo Norgga eiseválddit leat nagodan hálldašit čázádaga nu ahte lea dagahan otná duodalaš nállelogu njiedjama. Sámiid iežaset álgoálbmotmáhttu, mii lea ovdánan duháhiid jagiid badjel, ferte leat vuodđun buot mearrádusaide bivddu birra.

Sámediggi čujuha dasa ahte kommišuvdnaraporta deattuha ahte Meahcásteapmi, sámi ávkkástallan ja luondduresurssaid hálldašeapmi, lea ássama vuodđun sámi guovlluin ja guovddáš sámi kulturguoddi. Raporta čujuha maiddá dasa mo stáhta politihkka ja kolonialiseren lea váikkuhan sámi meahcásteapmái hui negatiivvalaččat. Lea dárbu vuđolaččat geahčadit dan vuogi mii lea leamaš guhkit áiggi, mas sámi meahcásteapmi ii leat vuhtiiváldojuvvon muddemiid ja láhkamearrádusaid oktavuodas. Fertejit čađahuvvot doaibmabijut oassin eiseválddiid kommišuvnna raportta čuoovvolemis sealluhan ja ovddidan dihtii meahcásteami ja sámi meahccealáhusaid. Resurssaid ja guovlluid geavaheami reguleremat fertejit heivehuvvot meahcásteapmái ja sámi ávkkástallamii. Sámi meahcásteddiid vuoigatvuodát meahcceresurssaide fertejit duohtavuodas dohkkehuvvot, ja sis ferte leat vejolašvuotta ávkkástallat valljodagaiguin. Árbedieđu meahcásteami birra ferte kártet ja systematiseret. Dálá lágat eai leat heivehuvvon sámi meahccegeavaheapmái ja daid ferte rievdadit. Sámediggi čujuha earret eará dasa ahte mohtorjohtaluslága rievdadeami, fuodđolága odasmahtten, Luonddušiehtadusa sajusteapmi ja álgoálbmot borramušvuogádaga bargu lea deaŋalaš sihkkarastit Meahcásteami.

Sámediggái lea dehálaš aiddostahttit ahte buot árbevirolaš sámi ealáhusat mat sealluhit sámi giella ja kulturárbevieruid – boazodoallu, mearra- ja sáivaguolásteapmi, meahcásteapmi ja eanandoallu jna – leat kulturguoddi ealáhusat, ja dain lea ja galgá leat álgoálbmot- ja álbmotrievttalaš suodjalus.

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 08.03.24 dii. 10.33.